

Data akceptacji: 1.04.2025

Data publikacji: 16.12.2025

Agnieszka Kastory

Uniwersytet Jagielloński

agnieszka.kastory@uj.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0002-1562-2035>

Delta Dunaju w rosyjskiej polityce (XIX–XXI wiek)

The Danube Delta in Russian Policy (19th–21st Century)

Abstract: Russian and Soviet presence in the Danube Delta can be considered from many angles. This article focuses on two of them. The first concerns physical access to the river, which allows for the status of a riverside state and thus makes it possible to directly influence the fate, if not of the entire river, then of one's own section. The second relates to Russia's position in the river commissions operating on the Danube since 1856 when the river was recognised as an international waterway. Russia's physical and formal legal presence in the Danube Delta lasted, with minor interruptions, for more than two hundred years. During this period, Russia played an active role in shaping the political map of the region, contributing to the creation of new states and the delineation of their borders while trying to promote its *raison d'être* in the region. The collapse of the Soviet Union and the ongoing Russo-Ukrainian war have called the Russian presence in the Danube Delta into question. The aim of this article is to identify the key stages of Russian expansion along the Lower Danube.

Key words: Russia, USSR, Russian Federation, Danube Delta, Bessarabia, Danube Commission

Rosyjska racja stanu w regionie czarnomorskim

Odkąd car Piotr I zrozumiał, jak uciążliwy był brak dostępu do Morza Czarnego oraz fakt, że rosyjskie rzeki Dniepr i Don uchodziły do morza na terenie Turcji, Rosja dążyła do zmiany tej sytuacji. Jednak dopiero Katarzyna II w wyniku dwóch wojen (1768–1774 i 1787–1792) zdołała odebrać Turcji wybrzeże Morza Czarnego

od ujścia Donu do ujścia Bohu wraz Krymem. Uzyskała ponadto dla rosyjskich statków prawo swobodnej żeglugi po Morzu Czarnym i przepływu przez Bosfor i Dardanele.

W XIX wieku Rosja kontynuowała ekspansję terytorialną wzdłuż czarnomorskiego wybrzeża. Na mocy pokoju z Turcją zawartego w Bukareszcie 28 maja 1812 roku¹ uzyskała Besarabię, co pozwoliło jej oprzeć granicę na północnym ramieniu delty Dunaju – Kili. Niemal całą deltę zdobyła w wyniku pokoju w Adrianopolu zawartym z Turcją 14 września 1829 roku, oparła wówczas granicę na południowym ramieniu delty – Świętym Jerzym. Delta Dunaju została otwarta dla tureckich i rosyjskich statków. Rosja dopuściła też do żeglugi inne państwa będące w stanie pokoju z Turcją, zachowując jednak wyłączne prawo do wprowadzania na wody delty okrętów wojennych. Zajęła ponadto Wyspę Węży, chociaż traktat adrianopolski nie wymieniał jej z nazwy².

Wojna krymska (1853–1856) spowodowała odsunięcie Rosji od delty Dunaju. Traktat paryski z 30 marca 1856 roku pozbawił ją południowej części Besarabii na rzecz zależnego od Turcji Księstwa Mołdawii, które uznało deltę Dunaju wraz z Wyspą Węży za część swego terytorium. Dunaj został umiędzynarodowiony, a odcinek rzeki od Isakczy do ujścia przekazano w zarząd Europejskiej Komisji Dunaju (EKD). Oddanie kontroli nad deltą komisji międzynarodowej mocarstwa uzasadniły koniecznością zapewniania wolności żeglugi dunajskiej³.

W tej sytuacji Rosja próbowała zatrzymać przynajmniej Wyspę Węży i w 1856 roku wysłała w jej kierunku statek z ekipą remontową do naprawy latarni morskiej. Brytyjskie okręty zawróciły go jednak z drogi, po czym sygnatariusze pokoju paryskiego podpisali 6 stycznia 1857 roku protokół dodatkowy, który stanowił, że ujście Dunaju wraz z będącą jego częścią Wyspą Węży zostaną przekazane pod bezpośrednią suwerenność Turcji. Rosyjsko-turecki traktat graniczny podpisany 19 czerwca 1857 roku potwierdzał ten stan rzeczy. Turcja zobowiązała się utrzymywać na wyspie latarnię morską, ale obsługiwała ją EKD⁴.

Rosja, chociaż utraciła ujście Dunaju, nadal mogła wpływać na żeglugę w delcie – jako członek EKD obok Francji, Wielkiej Brytanii, Austrii, Prus, Królestwa Sardynii

¹ W artykule daty zostały zapisane wedle kalendarza gregoriańskiego (w nowym stylu).

² J. Demel, *Historia Rumunii*, Wrocław 1986, s. 236, 259; J.H.W. Verzijl, *International Law in Historical Perspective*, vol. 3, Leiden 1970, s. 145–146; Case Concerning Maritime Delimitation in the Black Sea. Romania v. Ukraine. Memorial Submitted by Romania, 19 August 2005, podpisany przez dr. Bogdana Aureescu (dalej: Rumuńskie memorandum), s. 21, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/132/14697.pdf> (dostęp: 29.04.2023).

³ Rumuńskie memorandum, s. 21. Traktat paryski nie wymieniał jednak Wyspy Węży z nazwy.

⁴ J. Nouzille, *La Besarabie, le Danube et les relations roumano-russes de 1918 a 1940*, „Revue Roumaine d’Histoire” 2004, t. 40–41, s. 237; Rumuńskie memorandum, s. 22–24.

i Turcji. Komisja, powołana początkowo na dwa lata, działała przez dziesięciolecia dzięki decyzjom państw członkowskich, które przedłużyły jej mandat 19 sierpnia 1858 roku, a następnie 2 listopada 1865 roku. Rosja z niechęcią odnosiła się do EKD, rozumiejąc, że mocarstwa powołały ją do istnienia jako barierę przeciw rosyjskiej ekspansji w delcie. W 1866 roku wyraziła zgodę na przedłużenie istnienia EKD na pięć lat, zaznaczając, że jest to ostateczny i nieprzekraczalny termin. Jednak gdy w 1870 roku jednostronnie wypowiedziała klauzule traktatu paryskiego dotyczące statusu cieśnin czarnomorskich, Austro-Węgry, Francja, Wielka Brytania i Turcja na konferencji w Londynie (7 stycznia–13 marca 1871 roku) przedłużyły istnienie EKD do 1883 roku. Komisja miała poważne zasługi: przystosowała do międzynarodowej żeglugi Sulinę – środkowe ramię delty, uporządkowała regulamin żeglugi i zbudowała potrzebną infrastrukturę⁵.

Dostęp do delty Dunaju Rosja odzyskała w wyniku wojny z Turcją w latach 1877–1878. Przed rozpoczęciem działań wojennych, 16 kwietnia 1877 roku, zawarła dwustronne porozumienie z Rumunią, po czym 24 kwietnia 1877 roku wypowiedziała wojnę Turcji, a jej wojska przemaszerowały przez Rumunię w kierunku przeprawy na Dunaju na wysokości bułgarskiego Swisztow. Rumunia 21 maja 1877 roku ogłosiła niepodległość, a następnie wsparła rosyjskie siły pod Plewną, tracąc 3 tys. żołnierzy⁶.

Turcja 3 marca 1878 roku podpisała pokój w San Stefano, w którym przekazała Rosji deltę Dunaju i północną Dobrudżę (sandżak Tulcza) oraz wyspy na Dunaju i Wyspę Węży. Rosja zadeklarowała (art. 19), że tereny te przekaze Rumunii w zamian za południową część Besarabii, ograniczoną przez ramię Kilii i jej odnogę Stary Sтамбул⁷. Wyznaczenie granicy tą odnogą delty miało dla Rosji ważne znaczenie. Kilii posiada kilka ujść. Do jej największych ramion, idąc od północy, należą: Oczakowskie, Bystre (Nowostambulskie), Starostambulskie. Wybór Starego Sтамбулу pozwalał więc Rosji kontrolować całą deltę Kilii.

Rosyjskie działania wobec Turcji i sam traktat w San Stefano napotkały sprzeciw państw europejskich. Jeszcze w trakcie trwania wojny, 19 lutego 1878 roku kanclerz Niemiec Otto von Bismarck zaproponował pomoc w osiągnięciu międzynarodowego kompromisu i zaprosił do Berlina delegacje Rosji, Turcji, Austro-Węgier, Wielkiej Brytanii, Francji i Włoch. Na kongresie berlińskim (13 czerwca–13 lipca

⁵ A. Kastory, *Żegluga dunajska w polityce międzynarodowej*, Kraków 2011, s. 44–45, 47–49.

⁶ M. Dymarski, *Konflikty na Bałkanach w okresie kształtowania się państw narodowych w XIX i na początku XX wieku*, Wrocław 2010, s. 110, 117, 124; M. Tanty, *Bałkany w XX wieku. Dzieje polityczne*, Warszawa 2003, s. 18–19.

⁷ Les Protocoles du Congrès de Berlin avec le Traité preliminaire de San-Stefano du 19 février (3 mars) 1878 et le traité de Berlin du 13 juillet 1878, St. Petersburg 1878 (dalej: Les Protocoles), s. 102, 104–105; M. Tanty, *Bałkany w XX wieku...*, s. 20; Rumuńskie memorandum, s. 24.

1878 roku) zweryfikowano postanowienia z San Stefano, rozpatrując je punkt po punkcie⁸. Sprawę niepodległości Rumunii, granic Dobrudży i Besarabii omawiano 29 czerwca 1878 roku. Reprezentujący Wielką Brytanię premier Benjamin Disraeli zakwestionował rosyjskie plany odebrania południowej Besarabii Rumunii. Wskazał, że o ile traktat paryski (art. 4 i 20) stanowił o wolności żeglugi dunajskiej, o tyle w San Stefano nie uzgodniono w tym względzie żadnych gwarancji⁹.

Aleksander Gorczakow, minister spraw zagranicznych Rosji, dowodził, że nie ma związku między przynależnością Besarabii a wolnością żeglugi na Dunaju. Przypomniął, że sygnatariusze pokoju paryskiego już w 1857 roku odłączyli deltę Dunaju od Mołdawii i przekazali ją bezpośrednio Turcji, wyświadczając tym samym przysługę księstwu, niezdolnemu do przeprowadzenia prac, które na Sulinie wykonała EKD. Ostrzegł, że w sprawie Besarabii Rosja nie ustąpi. Rumunia uzyskała kosztem rosyjskiej krwi niepodległość i słuszną rekompensatę terytorialną w Dobrudży oraz w delcie Dunaju. A. Gorczakow podkreślał, że od wieku Rosja nie zawarła z Turcją żadnego traktatu, w którym nie uwzględniłaby rumuńskich interesów, i ubolewał, że te przysługi nie zaowocowały sympatią rumuńskiego narodu do Rosji. Paweł Szuwałow, ambasador Rosji w Londynie, dodał, że zatrzymanie Besarabii było dla Rosji sprawą jej interesu, ambicji i honoru, a jeśli Rumunia będzie usiłowała odzyskać swe dawne granice – nie zachowa ani całości terytorium, ani niepodległości¹⁰.

W sprawie Besarabii Rosja zapewniła sobie wsparcie Austro-Węgier (tajna konwencja z 15 stycznia 1877 roku) i Niemiec. O. von Bismarck oskarżył państwa zachodnie, że w 1856 roku z ambicjonalnych powodów podzieliły Besarabię, co w żaden sposób nie umniejszało takiemu imperium jak Rosja, ale osłabiło europejski pokój, ponieważ na niechęci do Rosji nie zbuduje się trwałego porozumienia¹¹.

Na wniosek brytyjskiej delegacji, mimo rosyjskich sprzeciwów, postanowiono wysłuchać reprezentantów Rumunii na posiedzeniu 1 lipca 1878 roku. Rumuńskie stanowisko przedstawili premier Ion Brătianu i minister spraw zagranicznych Mihail Kogălniceanu, który usiłował bronić przynależności południowej Dobrudży do Rumunii. Przypomniął, że w konwencji z 16 kwietnia 1877 roku Rosja gwarantowała jej zarówno terytorialną integralność, jak i nabytki w Dobrudży, a Rumunia wsparła Rosję w wojnie, i konkludował: „Jeśli nie jest to powód, by powiększyć nasze terytorium, to tym bardziej, by je umniejszyć”¹². Przypomniął też, że Rosja zajmując Besarabię w 1812 roku, dokonała aneksji terytorium rumuńskiego, a nie

⁸ M. Dymarski, *Konflikty na Bałkanach...*, s. 145–146.

⁹ Les Protocoles, s. 46–47.

¹⁰ Ibidem, s. 47.

¹¹ M. Dymarski, *Konflikty na Bałkanach...*, s. 109–110; Les Protocoles, s. 48.

¹² Les Protocoles, s. 49.

tureckiego, naruszając przy tym integralność księstwa, któremu sama w pokoju z Küczük Kajnardży (1774) nadawała podmiotowość. Stwierdził, że Rumunii zachowują wdzięczną pamięć o Katarzynie II i Mikołaju I, jednak to, że rosyjskie wojska doszły aż pod Adrianopol, nie oznaczało, że Rosja nabyła prawo posiadania całych Bałkanów. M. Kogălniceanu upomniał się również o wyspy na Dunaju oraz o Wyspę Węży i zapewnił, że Rumunia będzie godną strażniczką wolności żeglugi dunajskiej¹³.

Ostatecznie kongres uznał niepodległość Rumunii pod warunkiem przekazania Rosji południowej Besarabii do ramienia Kilia i jej odnogi – Starego Stambułu, ponieważ jak mówił delegat Francji: „nie należy przedłużać stanu rzeczy, który angażuje miłość własną potężnego imperium”¹⁴. Jako rekompensatę Rumunia otrzymała Mangalię w Dobrudży oraz resztę delty wraz z tworzącymi ją wyspami oraz z Wyspą Węży (zob. fot. 1). Została też członkiem EKD¹⁵.

Fot. 1. Delta Dunaju

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: R. Hryszko, *Z Genui nad Morze Czarne. Z kart genuieńskiej obecności na północno-zachodnich wybrzeżach Morza Czarnego u schyłku średniowiecza*, Kraków 2004, s. 101.

¹³ Ibidem, s. 49–50.

¹⁴ Ibidem, s. 51.

¹⁵ Ibidem, s. 51–52, 115; J. Nouzille, *La Besarabie, le Danube et les relations roumano-russes...*, s. 237; Rumuńskie memorandum, s. 24–25; J.H.W. Verzijl, *International Law in Historical Perspective...*, s. 146.

W 1883 roku mocarstwa na konferencji w Londynie (8 lutego–10 marca 1883 roku) rozszerzyły zasięg terytorialny EKD do Braiły i przyjęły zasadę stałego przedłużania jej funkcjonowania. Rosja wyraziła na to zgodę pod warunkiem wyłączenia spod kontroli EKD ramienia Kilia¹⁶.

Zmiany polityczne w delcie Dunaju po I wojnie światowej

W 1917 roku na terenie Besarabii uformowała się reprezentacja ludności – Rada Kraju, która 6 lutego 1918 roku proklamowała powstanie Republiki Mołdawii, a następnie 9 kwietnia 1918 roku – połączenie z Rumunią, co rumuński parlament ratyfikował 28 grudnia 1918 roku. Wielka Brytania, Francja i Włochy uznały tę cesję 28 października 1920 roku, natomiast Rosja – nie, co nie zmieniało faktu, że przestała być państwem naddunajskim. Dodatkowo brak międzynarodowego uznania dla bolszewickiego rządu uniemożliwił mu udział w konferencji paryskiej (2 sierpnia–16 listopada 1920 roku i 5 kwietnia–22 lipca 1921 roku), podczas której uzgodniono *Konwencję stanowiącą ostateczny statut Dunaju*. Na jej mocy powstała Międzynarodowa Komisja Dunaju obejmująca odcinek od Ulm do Braiły i została zachowana Europejska Komisja Dunaju na odcinku od Braiły do ujścia. Rosja, a następnie ZSRR, nie zasiadała w żadnej z nich, chociaż członkami obu komisji były państwa nieposiadające dostępu do Dunaju¹⁷.

Wybuch II wojny światowej i współpraca z Niemcami (układ o granicy i przyjaźni z 28 września 1939 roku) pozwoliły ZSRR odzyskać Besarabię drogą ultimatum przedłożonego Rumunii 26 czerwca 1940 roku. ZSRR jednocześnie powiększył stan posiadania w delcie Dunaju w porównaniu z rozgraniczeniem przyjętym w 1878 roku, narzucając Rumunii granicę wzdłuż Kanału Musura. Była to odnoga Starego Sambułu wysunięta najbardziej na południe. ZSRR włączył też do swego terytorium trzy wyspy na ramieniu Kilia, 20 km od Izmailu, które – zdaniem zastępcy komisarza spraw zagranicznych Andrieja Wyszynskiego – były dla Rumunii bezwartościowe, miały zaś strategiczne znaczenie dla ZSRR¹⁸.

ZSRR podjął również starania, by zlikwidować EKD i w jej miejsce powołać radziecko-rumuński zarząd ujścia Dunaju. Uzyskałby wówczas możliwość wpro-

¹⁶ A. Kastory, *Żegluga dunajska w polityce międzynarodowej...*, s. 53.

¹⁷ Ibidem, s. 130–135, 138.

¹⁸ Ibidem, s. 155.

wadzania okrętów wojennych na wszystkie ramiona delty. Na konferencji dunajskiej w Bukareszcie (28 października–21 grudnia 1940 roku) Rumunia zdecydowanie sprzeciwiła się takiemu rozwiązaniu, upierając się przy zachowaniu w delcie międzynarodowej kontroli, i przekonała (z trudem) ministra spraw zagranicznych Niemiec Joachima von Ribbentropa, że radziecki projekt uderzał w interesy Trzeciej Rzeszy. Ostatecznie EKD przetrwała, na co wpływ miało pogorszenie relacji niemiecko-radzieckich i wybuch wojny między obu państwami 22 czerwca 1941 roku. Tego samego dnia do wojny z ZSRR przystąpiła Rumunia i 27 czerwca 1941 roku odzyskała terytoria utracone na jego rzecz w 1940 roku¹⁹.

Sytuacja w delcie Dunaju pod koniec II wojny światowej

Odzyskanie przez Rumunię Besarabii w 1941 roku okazało się przejściowym sukcesem. Klęska Niemiec w 1944 roku na całej długości wschodniego frontu przesądziła losy delty Dunaju i samej Rumunii. Dzięki militarnemu zwycięstwu Związek Radziecki odegrał pierwszoplanową rolę w okupacji Rumunii, Węgier i Bułgarii, zgodnie z przyjętą przez aliantów praktyką, że państwo prowadzące działania wojenne na miejscu kierowało sojuszniczą komisją na terenie okupowanym. Pozwoliło to ZSRR kształtować zarówno politykę wewnętrzną tych państw, jak i ich zagraniczną aktywność. Ogólna sytuacja międzynarodowa sprzyjała umocnieniu radzieckich wpływów u ujścia Dunaju. Państwa europejskie aktywne w tym regionie przed wojną: Francja, Wielka Brytania, Włochy, wyszły z niej bardzo osłabione. Włochy przegrały wojnę i zostały poddane okupacji, Francja nie brała udziału w posiedzeniach wielkiej trójki, a jej rząd utworzony przez Charles'a de Gaulle'a uzyskał międzynarodowe uznanie dopiero 23 października 1944 roku. Wielka Brytania na pierwszym miejscu stawiała zachowanie swych wpływów w Grecji, co znalazło wyraz w uzgodnieniach poczynionych podczas wizyty premiera Winstona Churchilla w ZSRR w październiku 1944 roku. 9 października 1944 roku W. Churchill zaproponował określenie procentowego udziału radzieckich i brytyjskich wpływów w państwach bałkańskich. O ile w Grecji planował zachowanie dla Anglosasów 90% wpływów, o tyle Rumunią był zainteresowany na poziomie 10%²⁰. Natomiast Stany

¹⁹ Ibidem, s. 156–160; D. Berindei, *Istoria Românilor din paleolitic până în 2008. Cronologie*, București 2008, s. 199.

²⁰ A. Kastory, *Winston Spencer Churchill*, Wrocław 2004, s. 333.

Zjednoczone popierały wolność żeglugi na Dunaju, jako element powojennej odbudowy, ale nie były sygnatariuszem konwencji dunajskiej z 1921 roku i występowały w sprawach dunajskich jako państwo okupacyjne Niemiec i Austrii. Jedynie Związek Radziecki był zdeterminowany, by odzyskać dominującą pozycję w delcie Dunaju. Głosił prawo państw nadrzecznych do kontrolowania ich odcinków rzeki kosztem organizacji międzynarodowych i stawiał się w roli obrońcy suwerenności państw dunajskich ograniczanej postanowieniami konwencji z 1921 roku.

Radzieckie działania na Dunaju w 1944 i 1945 roku

ZSRR na mocy rozejmu z Rumunią podpisanego 12 września 1944 roku uzyskał prawo swobodnego poruszania się na jej terytorium. Rumunia miała udostępnić aliantom własne środki komunikacji lądowej, wodnej i powietrznej. Godziła się przywrócić granicę z ZSRR ustaloną w 1940 roku. Zobowiązywała się przekazać do dyspozycji radzieckiego dowództwa wszystkie statki znajdujące się w jej portach, także prywatne. Do chwili przekazania ich radziekiemu dowództwu rząd Rumunii ponosił materialną odpowiedzialność za wszelkie uszkodzenia lub zniszczenia, jakim mogły ulec. Po wojnie statki te miały być zwrócone ich właścicielom. Rumuńskie statki handlowe miały podlegać radziekiemu dowództwu w celu wykorzystania ich w interesie sojuszników. Dodatkowo państwa sojusznicze oddały do radzieckiej dyspozycji własne jednostki pływające oraz te, które pływały pod ich flagą, ale były własnością prywatnych armatorów²¹.

Kontrolę nad Dunajem przejął wojskowy zarząd, który w imieniu ZSRR dokonywał rekwizycji towarów i urządzeń portowych. Część jednostek pływających, także prywatnych, przesunięto na Kilię. Radziecki zarząd wojskowy nie przestrzegał neutralności EKD, dokonał rekwizycji jej majątku i zajął jej archiwum²². Nie liczył się też z rumuńskim Zarządem Morskiego Dunaju, istniejącym od 1938 roku i pobierającym opłaty celne we frankach szwajcarskich. Zarząd odnotowywał więc

²¹ Umowa między rządami Stanów Zjednoczonych Ameryki, Wielkiej Brytanii i Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich z jednej strony a rządem Rumunii z drugiej strony w sprawie zawieszenia broni, tekst ogłoszony 13 września 1944 roku, The Avalon Project Documents in Law, History and Diplomacy, <https://avalon.law.yale.edu/wwii/rumania.asp> (dostęp: 15.05.2024); S.G. Focas, *The Lower Danube River*, New York 1987, s. 575.

²² A. Kastory, *Żegluga dunajska w polityce międzynarodowej...*, s. 169–171; S.G. Focas, *The Lower Danube River...*, s. 573–574.

jedynie radzieckie transporty, by odzyskać opłaty w przyszłości. Rosjanie zastąpili rumuńskich inżynierów własnymi pracownikami. Działania te uzyskały sankcję rumuńskiego rządu Petru Grozy, narzuconego królowi Rumunii Michałowi 6 marca 1945 roku przez A. Wyszyńskiego²³.

Alianci nie reagowali na arbitralne działania radzieckich władz wojskowych na Dunaju, uważając, że do zakończenia wojny rzeka musi służyć przede wszystkim zaopatrzeniu radzieckiej armii. Ułatwiło to ZSRR eliminowanie wpływów pozostałych członków wielkiej koalicji na los rzeki. Najwcześniej z narastającego niebezpieczeństwa zdali sobie sprawę Brytyjczycy i 30 września 1944 roku zaproponowali utworzenie tymczasowego międzynarodowego zarządu rzeki. Jednocześnie zaoferowali usługi swych poławiaczy min do oczyszczenia Dunaju. ZSRR zignorował propozycję utworzenia innego zarządu niż radziecki, ale był gotów skorzystać z poławiaczy min pod warunkiem obsadzenia ich własną załogą, na co Brytyjczycy nie chcieli się zgodzić. ZSRR uznał Dunaj za własną strefę rozminowania i – by uniknąć niepożądanego obcej obecności – samodzielnie go oczyszczał²⁴.

Po zakończeniu wojny w Europie ZSRR utrudniał żeglugę statkom państw pozadunajskich. Wiele zarekwirowanych jednostek nie wróciło do ich właścicieli, radzieckie władze mnożyły trudności w dostępie do urządzeń portowych. Związek Radziecki przejął wiele prywatnych statków, oferując właścicielom ich wynajem, którego koszty ponosiły Komisje Rozejmowe Rumunii, Węgier i Bułgarii. Po podpisaniu traktatów pokojowych 10 lutego 1947 roku rządy tych trzech państw zgodziły się na powołanie z udziałem ZSRR Zjednoczonych Kompanii Żeglugowych. Musiały wnieść do nich 50% jednostek, które pozyskiwały przez przejęcie prywatnych statków²⁵.

W sprawie określenia nowego ustroju żeglugi dunajskiej strona radziecka zarówno podczas konferencji w Poczdamie, jak i na spotkaniach Rady Ministrów Spraw Zagranicznych konsekwentnie odmawiała przyjęcia wiążących uzgodnień. Jedynym ustępstwem ZSRR w tej kwestii, osiągniętym na posiedzeniu Rady Ministrów Spraw Zagranicznych w Nowym Jorku (4 listopada–12 grudnia 1946 roku), było umieszczenie w traktatach z państwami pokonanymi ogólnej formuły, że żegluga na Dunaju będzie wolna i otwarta dla obywateli, statków handlowych i towarów wszystkich państw na zasadzie równości w kwestiach dostępu do urządzeń portowych, uiszczania opłat żeglugowych i warunków, na jakich będzie się odbywać

²³ A. Kastory, *Żegluga dunajska w polityce międzynarodowej...*, s. 168–171; S.G. Focas, *The Lower Danube River...*, s. 574.

²⁴ A. Kastory, *Żegluga dunajska w polityce międzynarodowej...*, s. 169–170.

²⁵ S.G. Focas, *The Lower Danube River...*, s. 576.

żegluga handlowa. Zasady te nie miały obowiązywać między portami tego samego państwa²⁶.

Nowy ustrój żeglugi dunajskiej został określony na konferencji w Belgradzie (30 lipca–18 sierpnia 1948 roku) w oparciu o radziecki projekt konwencji dunajskiej. W konferencji wzięły udział delegacje Austrii (tylko z głosem doradczym), Bułgarii, Czechosłowacji, Francji, Jugosławii, Rumunii, Stanów Zjednoczonych, Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej, Węgier, Wielkiej Brytanii, ZSRR. Konferencja była wielkim pokazem władzy przewodniczącego delegacji ZSRR A. Wyszyńskiego nad delegacjami zwasalizowanych przez ZSRR państw dunajskich. Dzięki liczebnej przewadze wszystkie, nawet językowe poprawki zgłaszane przez zachodnie delegacje zostały odrzucone. A. Wyszyński odnosząc się do zastrzeżeń zachodnich delegacji, określił je mianem ultimatum i oświadczył, że państwa dunajskie to ultimatum odrzucają, a drzwi służą do tego, aby przez nie wejść, ale i po to, by przez nie wyjść. W rezultacie delegaci Francji, Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych nie złożyli podpisów pod konwencją dunajską, a Francja i Wielka Brytania stanęły na stanowisku dalszego obowiązywania konwencji z 1921 roku. Konwencja z 1948 roku powołała do życia Komisję Dunajską, do której mogły należeć jedynie państwa dunajskie. ZSRR obsadził najważniejsze funkcje w Komisji Dunajskiej (sekretariat) radzieckimi urzędnikami, by skutecznie ją kontrolować²⁷.

Delimitacja granicy radziecko-rumuńskiej

Traktat pokojowy, który Rumunia podpisała 10 lutego 1947 roku, stanowił o powrocie do granic z 1 stycznia 1941 roku, z wyjątkiem odcinka rozdzielającego Węgry i Rumunię. Granica radziecko-rumuńska miała przebiegać zgodnie z porozumieniem radziecko-rumuńskim z 1940 roku, a więc wzdłuż ramienia Kilia. Związek Radziecki dążył do przeprowadzenia granicy w sposób równie korzystny, jak w 1940 roku, co znalazło wyraz w protokole z 4 lutego 1948 roku ustalonym przez delegacje ZSRR i Rumunii. Wyznaczono w nim linię graniczną wzdłuż Dunaju od Pardiny do Morza Czarnego, pozostawiając po stronie radzieckiej wyspy: Tataru Mic, Daleru Mic, Daleru Mare, Maican, Limba; a po stronie rumuńskiej: Tataru Mare,

²⁶ *Traité de paix avec la Roumanie, signé le 10 février 1947* (dalej: Traktat pokojowy z Rumunią), Nations Unies Recueil des Traités, vol. 42, 1949, <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%2042/v42.pdf> (dostęp: 15.05.2024).

²⁷ *Conference Danubienne, Beograd 1948. Recueil des documents*, Beograd 1949.

Cernovca, Babina. Włączenie Limby do ZSRR oznaczało, że rozgraniczenie musi być przeprowadzone Kanałem Musura. Dodatkowo do ZSRR została włączona Wyspa Węży, o czym stanowił protokół uzgodniony 4 lutego 1948 roku, a podpisany 23 maja 1948 roku przez ministra spraw zagranicznych Rumunii i pierwszego sekretarza radzieckiej ambasady w Bukareszcie. Stwierdzono w nim, że o godzinie 12.00 23 maja Wyspa Węży została zwrócona ZSRR przez Ludową Republikę Rumunii i stała się jego integralną częścią. Podpisanie tego protokołu było równoznaczne z wypełnieniem formalności związanych z przekazaniem wyspy²⁸. „Zwrócenie” Wyspy Węży Związkowi Radzieckiemu do dzisiaj budzi oburzenie strony rumuńskiej, ponieważ z formalnego punktu widzenia wyspa nigdy do Rosji nie należała, a w granicach Rumunii znajdowała się od 1878 roku.

Wokół Wyspy Węży ZSRR wyznaczył dwunastomilową strefę morską, co pozwoliło mu zagarnąć poważny obszar morski w pobliżu rumuńskiego wybrzeża. 27 września 1949 roku Wspólna Radziecko-Rumuńska Komisja Delimitacyjna w *Protokole opisu linii granicy państwowej między Ludową Republiką Rumunii a Związkiem Radzieckim* wyznaczyła granicę między obu państwami środkiem Kanału Musura do jego ujścia, natomiast w morzu oznaczono punkty rozgraniczenia bojami, z których ostatnia znajdowała się na łuku ograniczającym radziecką strefę morską wokół Wyspy Węży. Ustalenia te potwierdził rumuńsko-radziecki traktat graniczny podpisany w Moskwie 25 listopada 1949 roku i traktat graniczny z 27 lutego 1961 roku²⁹. Tak przeprowadzona granica pogorszyła położenie Rumunii względem szelfu, w którym podobnie jak ZSRR poszukiwała złóż ropy naftowej. Spór o jego podział był długotrwały i do końca istnienia ZSRR nie został rozstrzygnięty. Odziedziczyła go Ukraina, a ostatecznie spór rozstrzygnął Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości w 2009 roku, przyznając Rumunii większość spornego terytorium.

Rosyjska obecność nad dolnym Dunajem po rozpadzie ZSRR

Radzieckie wysiłki zmierzające do ugruntowania wpływów u ujścia Dunaju przekreślił rozpad Związku Radzieckiego w 1991 roku. Rada Najwyższa Ukrainy 12 września 1991 roku ustawą o sukcesji państwowej przyjęła granice, jakie

²⁸ Traktat pokojowy z Rumunią, cz. 1, art. 1; Rumuńskie memorandum, s. 29–30, 51.

²⁹ J. Nouzille, *La Besarabie, le Danube et les relations roumano-russes...*, s. 237; Rumuńskie memorandum, s. 24–25, 31–32, 34, 39.

Ukraińska SRR miała w ramach ZSRR zgodnie ze stanem z 16 lipca 1990 roku. Pozbawiło to Federację Rosyjską dostępu do Dunaju³⁰. Mimo to zachowała ona miejsce w Komisji Dunajskiej, ponieważ 24 marca 1998 roku został przyjęty do konwencji z 1948 roku protokół dodatkowy, uznający za członków Komisji Dunajskiej sygnatariuszy konwencji dunajskiej, a nie tylko państwa dunajskie³¹.

Sytuację tę zmienił rosyjski atak na Ukrainę 24 lutego 2022 roku. Tego samego dnia do Wyspy Węży podpłynął rosyjski krążownik rakietowy „Moskwa” i wezwał niewielki garnizon ukraińskiej straży granicznej do poddania. Po odmowie rosyjskie siły wylądowały na wyspie i zajęły ją. Następnie grupa rosyjskich okrętów, w tym dwie fregaty rakietowe „Admirał Essen” i „Admirał Makarow” założyły wokół niej blokadę morską i zagroziły ukraińskim portom. Utrata Wyspy Węży była dla Ukrainy poważnym ciosem. Wyspa mogła stać się bazą dla rosyjskich przeciwlotniczych i przeciwokrętowych pocisków rakietowych dalekiego zasięgu. Jej odzyskanie utrudniała pozostająca na miejscu „Moskwa”, chroniąca rosyjski garnizon przed atakiem lotniczym. W tej sytuacji działania ukraińskie zostały skierowane przeciw temu krążownikowi. 13 kwietnia 2022 roku został on zlokalizowany i ostrzelany z lądu pociskami rakietowymi. Okręt trafiony nisko nad linią wody nie zdołał dopłynąć do portu i zatonął 14 kwietnia. Następnie 7 maja 2022 roku Ukraina podjęła próbę odbicia Wyspy Węży, co zakończyło się porażką. W tej sytuacji skierowała swój wysiłek na odcięcie rosyjskiej załogi na wyspie od dostaw broni i żywności. 17 czerwca 2022 roku został zatopiony rosyjski holownik „Wasilij Biech” wiozący zaopatrzenie wojskowe na Wyspę Węży, a następnie zaatakowano pociskami rakietowymi pływające platformy wiertnicze, będące zapleczem dla rosyjskiej floty czarnomorskiej. Jednocześnie Ukraina zniszczyła obronę przeciwlotniczą na Wyspie Węży. Wobec tego Rosja 30 czerwca 2022 roku ewakuowała swoją załogę z wyspy. Ukraińskie Siły Specjalne zatknęły na niej flagę Ukrainy 7 lipca 2022 roku³².

Atak Rosji na Ukrainę niekorzystnie wpłynął na jej sytuację w Komisji Dunajskiej, której w chwili rozpoczęcia działań wojennych przewodniczyła (zgodnie z kolejnością prezydentur) przedstawicielka Ukrainy Liubow Nepop. 17 marca 2022 roku L. Nepop zwołała nadzwyczajne posiedzenie Komisji Dunajskiej, na którym ukraiński delegat Aleksiej Kondyk poddał pod dyskusję projekt decyzji przewidującej: odrzucenie – do chwili przywrócenia pokoju – pełnomocnictw wszystkich delegatów Federacji Rosyjskiej w Komisji Dunajskiej, jak również jej

³⁰ Case Concerning Maritime Delimitation in the Black Sea. Romania v. Ukraine. Counter-Memorial Submitted by Ukraine, Vol. 1, 19 May 2006, podpisany przez Antona Butejko, s. 147, 151, 238, 240, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/132/14699.pdf> (dostęp: 29.04.2023).

³¹ A. Kastory, *Żegluga dunajska w polityce międzynarodowej...*, s. 308.

³² V. Trendafilovski, *Wyzwolenie Wyspy Węży*, „Nowa Technika Wojskowa” 2023, nr 15 (specjalny), s. 58–65, <https://www.magnum-x.pl/artykul/wyzwolenie-wyspy-wezy> (dostęp: 10.12.2025).

funkcjonariuszy; wykluczenie rosyjskich przedstawicieli ze wszystkich sesji Komisji Dunajskiej i jej organów; rozważenie w łonie komitetu przygotowującego rewizję konwencji dunajskiej, czy Rosja jako państwo niedunajskie może być w przyszłości sygnatariuszem takiej konwencji; wygaszenie do 30 czerwca 2022 roku mandatu rosyjskich funkcjonariuszy bez powoływania nowych; zwolnienie z Sekretariatu Komisji Dunajskiej wszystkich obywateli Rosji. Decyzja miała wejść w życie w dniu jej przyjęcia³³.

Nadzwyczajna sesja Komisji Dunajskiej obradowała za zamkniętymi drzwiami. Delegat Rosji Jewgienij Stanisławow był nieobecny. Stanowisko swego rządu przedstawił w listach skierowanych do Komisji 10 i 16 marca 2022 roku, które zostały odczytane na posiedzeniu. E. Stanisławow podważył w nich kompetencje przewodniczącej L. Nepop do zwołania nadzwyczajnej sesji i oskarżył ją o upolitycznienie Komisji Dunajskiej, będącej organem technicznym. Tłumaczył, że rosyjskie działania nie są skierowane przeciw ukraińskiemu państwu i narodowi, lecz przeciw tym, którzy uczynili z Ukrainy zakładnika i próbowali jej użyć przeciw Rosji. E. Stanisławow przedstawił działania rosyjskich sił zbrojnych jako specjalną operację mającą położyć kres nieustannej ukraińskiej agresji przeciw Donieckiej i Ługańskiej Republice Ludowej oraz dyskryminacji rosyjskich obywateli Ukrainy. Rosja walcząc o denazyfikację i demilitaryzację Ukrainy, realizowała zobowiązania wynikające z układów o przyjaźni i współpracy zawartych z oboma republikami. E. Stanisławow przekonywał, że Rosja nie atakuje cywilnych statków opuszczających ukraińskie porty Reni i Izmaïł oraz przestrzega konwencji dunajskiej³⁴.

E. Stanisławow stwierdził, że Komisja Dunajska nie ma prawa stwierdzać, kto jest agresorem. Przypomniiał, że wojna w Jugosławii nie wywołała debaty nad członkostwem Chorwacji lub Serbii. Odrzucenie jego pełnomocnictw zgłoszonych zgodnie z procedurą uznał za odrażające i bezpodstawne. Odwołał się do postanowień protokołu z 1998 roku, który pozwolił Rosji zachować członkostwo w Komisji Dunajskiej³⁵.

A. Kondyk przekonywał, że Rosja, będąc jedynym nienaddunajskim członkiem Komisji Dunajskiej, naruszyła konwencję dunajską z 1948 roku, bombardując miasta i wsie w regionie Dunaju, niszcząc infrastrukturę żeglugową i blokując ujście kanałów żeglugowych prowadzących na Morze Czarne. Jego zdaniem państwo, które podeptało normy prawa międzynarodowego, Kartę Narodów Zjednoczonych,

³³ Proces-verbaux de la Commission du Danube. Douzieme session extraordinaire de la Commission du Danube (17 mars 2022), Budapest 2022, s. 27–28, https://www.danubecommission.org/uploads/doc/2022/protocols/fr_12_EO_protocol.pdf (dostęp: 1.10.2024).

³⁴ Ibidem, s. 9.

³⁵ Ibidem, s. 15–17, 22–24.

konwencję dunajską i prowadzące wojnę przeciw jednemu z członków Komisji Dunajskiej, nie powinno brać udziału w jej pracach³⁶.

Ukraiński delegat przypominał, że 24 lutego 2022 roku sekretarz generalny ONZ uznał działania Federacji Rosyjskiej za agresję, co potwierdziła rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ (2 marca 2022 roku). Jednak najważniejsze było przekroczenie przez Rosję zasad konwencji dunajskiej poprzez naruszenie wolności żeglugi na Dunaju, interesów suwerennych praw państw dunajskich³⁷. Wyjaśnił, że nie chodzi o odrzucenie pełnomocnictw E. Stanisławowa, lecz pełnomocnictw państwa, które naruszyło zapisy konwencji dunajskiej. W odpowiedzi na zarzut upolitycznienia Komisji Dunajskiej A. Kondyk przywołał słowa A. Wyszynskiego skierowane do zachodnich delegacji na konferencji belgradzkiej: „Odrzucamy to ultimatum i deklarujemy, że drzwi służą zarówno po to, by przez nie wejść, jak i po to, by przez nie wyjść”³⁸.

W trakcie debaty jedynie delegat Serbii wystąpił w obronie rosyjskich pracowników. Ostatecznie projekt został poddany pod głosowanie w wersji przedstawionej przez delegację Ukrainy i przeszedł głosami delegatów Austrii, Bułgarii, Chorwacji, Niemiec, Mołdawii, Rumunii, Słowacji, Ukrainy, Węgier, przy sprzeciwie Rosji i wstrzymaniu się od głosu delegata Serbii³⁹. W rezultacie Rosja zaprzestała wpłacania członkowskich składek do kasy Komisji Dunajskiej.

Kolejne kroki przeciw Rosji Komisja Dunajska podjęła, gdy Rosja 17 lipca 2023 roku wycofała się z tzw. porozumienia zbożowego, które umożliwiałoby Ukrainie eksport zboża drogą morską. Pretekstem do działań było zaleganie Rosji z płaceniem Komisji składek od 2022 roku. Specjalna grupa robocza powołana przez Komisję Dunajską wyliczyła w listopadzie 2023 roku rosyjski dług na 308 515,27 euro. Uznała jednocześnie, że pozbawienie rosyjskiego delegata prawa do zasiadania w Komisji Dunajskiej nie oznacza zwolnienia tego kraju z obowiązku odprowadzania składek⁴⁰.

Komisja Dunajska na setnej sesji 14 grudnia 2023 roku podjęła dwie decyzje dotyczące Rosji. W pierwszej delegaci stwierdzali, że Federacja Rosyjska, dokonując

³⁶ Ibidem, s. 13–15.

³⁷ Ibidem, s. 15–17, 22–23.

³⁸ Ibidem, s. 23.

³⁹ Ibidem, s. 24–25.

⁴⁰ F. Rudnik, S. Matuszak, A. Michalski, *Rosyjska gra z Zachodem: Moskwa wycofuje się z umowy zbożowej*, Analizy Ośrodka Studiów Wschodnich, 18 lipca 2023 roku, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-07-18/rosyjska-gra-z-zachodem-moskwa-wycofuje-sie-z-umowy-zbozowej> (dostęp: 2.10.2024); Centième session de la Commission du Danube, Budapest 2024, s. 40–41 (dalej: Centième session), https://www.danubecommission.org/uploads/doc/2024/protocols/fr_100_protocol.pdf (dostęp: 2.10.2024).

systematycznych ataków w dolnym Dunaju, stale sprzeniewierza się konwencji dunajskiej z 1948 roku. W związku z tym zażądali od Rosji, by wycofała się z konwencji do 29 lutego 2024 roku, w przeciwnym razie państwa dunajskie od 1 marca 2024 roku nie będą się czuły związane wobec niej żadnymi wypływającymi z konwencji zobowiązaniami⁴¹.

Druga decyzja zobowiązywała Rosję, by do 29 lutego 2024 roku uiściła zaległą składkę, w przeciwnym wypadku od 1 marca 2024 roku za każdy miesiąc zwłoki będzie naliczany od niej odsetek w wysokości 1% jego wartości. Sekretariat Komisji Dunajskiej został zobowiązany do opublikowania tej decyzji 20 grudnia 2023 roku i poinformowania o niej ambasadę Rosji w Budapeszcie⁴². Decyzje Komisji Dunajskiej z 14 grudnia 2024 roku oznaczały faktyczne usunięcie Federacji Rosyjskiej z Komisji Dunajskiej.

Zakończenie

Na kongresie berlińskim O. von Bismarck przekonywał, że odłączenie południowej Besarabii od Rosji nie miało żadnego wpływu na jej mocarstwową pozycję, nie dostrzegał też związku między wolnością żeglugi dunajskiej a tym, kto kontroluje ramię Kilia. Opinię O. von Bismarcka trudno jednak uznać za obiektywną. Przynależność terytorialna delty Dunaju miała i ma ważne znaczenie dla bezpieczeństwa żeglugi nie tylko dunajskiej, lecz także morskiej oraz dla eksploatacji zasobów szelfu w tym regionie. Obecność i wpływy Rosji w delcie Dunaju nie budziłyby niepokoju, gdyby państwo to było nastawione w większym stopniu na współpracę międzynarodową. Tymczasem współdziałanie, zwłaszcza ze słabszymi partnerami, nie było i nie jest celem polityki tego państwa, bez względu na jego kolejne wcielenia: Rosji carskiej, ZSRR czy Federacji Rosyjskiej. Jego polityka pozostaje zdominowana przez imperialne zasady maksymalizacji terytorium i jego wyłącznej eksploatacji. Po II wojnie światowej Dunaj został podzielony jako łup wojenny i od granicy austriacko-węgierskiej po ujście stanowił „własność” bloku radzieckiego. Tymczasem Dunaj jest rzeką wielu państw, a od 1992 roku ma połączenie z Renem. Jego delta nie powinna więc być miejscem dominacji jednego państwa, lecz międzynarodowej współpracy.

⁴¹ Centième session, s. 39.

⁴² Ibidem, s. 40–41.

Bibliografia

- Berindei D., *Istoria Românilor din paleolitic până în 2008. Cronologie*, București 2008.
- Case Concerning Maritime Delimitation in the Black Sea. Romania v. Ukraine. Counter-Memorial Submitted by Ukraine, Vol. 1, 19 May 2006, podpisany przez Antona Butejko, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/132/14699.pdf> (dostęp: 29.04.2023).
- Case Concerning Maritime Delimitation in the Black Sea. Romania v. Ukraine. Memorial Submitted by Romania, 19 August 2005, podpisany przez dr. Bogdana Aureescu, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/132/14697.pdf> (dostęp: 29.04.2023).
- Centième session de la Commission du Danube, Budapest 2024, https://www.danubecommission.org/uploads/doc/2024/protocols/fr_100_protocol.pdf (dostęp: 2.10.2024).
- Conference Danubienne, Beograd 1948. *Recueil des documents*, Beograd 1949.
- Demel J., *Historia Rumunii*, Wrocław 1986.
- Dymarski M., *Konflikty na Bałkanach w okresie kształtowania się państw narodowych w XIX i na początku XX wieku*, Wrocław 2010.
- Focas S.G., *The Lower Danube River*, New York 1987.
- Hryszko R., *Z Genui nad Morze Czarne. Z kart genueńskiej obecności na północno-zachodnich wybrzeżach Morza Czarnego u schyłku średniowiecza*, Kraków 2004.
- Kastory Agnieszka, *Żegluga dunajska w polityce międzynarodowej*, Kraków 2011.
- Kastory Andrzej, *Winston Spencer Churchill*, Wrocław 2004.
- Les Protocoles du Congrès de Berlin avec le Traité préliminaire de San-Stefano du 19 février (3 mars) 1878 et le traité de Berlin du 13 juillet 1878*, St. Petersburg 1878.
- Nouzille J., *La Besarabie, le Danube et les relations roumano-russes de 1918 à 1940*, „Revue Roumaine d'Histoire” 2004, t. 40–41, s. 235–262.
- Proces-verbaux de la Commission du Danube. Douzième session extraordinaire de la Commission du Danube (17 mars 2022), Budapest 2022, https://www.danubecommission.org/uploads/doc/2022/protocols/fr_12_EO_protocol.pdf (dostęp: 1.10.2024).
- Rudnik F., Matuszak S., Michalski A., *Rosyjska gra z Zachodem: Moskwa wycofuje się z umowy zbożowej*, Analizy Ośrodka Studiów Wschodnich, 18 lipca 2023 roku, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-07-18/rosyjska-gra-z-zachodem-moskwa-wycofuje-sie-z-umowy-zbozowej> (dostęp: 2.10.2024).
- Tanty M., *Bałkany w XX wieku. Dzieje polityczne*, Warszawa 2003.
- Traité de paix avec la Roumanie, signé le 10 février 1947, Nations Unies Recueil des Traités, vol. 42, 1949, <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%2042/v42.pdf> (dostęp: 15.05.2024).
- Trendafilovski V., *Wyzwolenie Wyspy Węży*, „Nowa Technika Wojskowa” 2023, nr 15 (specjalny), s. 58–65, <https://www.magnum-x.pl/artykul/wyzwolenie-wyspy-wezy> (dostęp: 10.12.2025).
- Umowa między rządami Stanów Zjednoczonych Ameryki, Wielkiej Brytanii i Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich z jednej strony a rządem Rumunii z drugiej strony w sprawie zawieszenia broni, tekst ogłoszony 13 września 1944 roku, The Avalon Project Documents in Law, History and Diplomacy, <https://avalon.law.yale.edu/wwii/rumania.asp> (dostęp: 15.05.2024).
- Verzijl J.H.W., *International Law in Historical Perspective*, vol. 3, Leiden 1970.

Agnieszka Kastory

Delta Dunaju w rosyjskiej polityce (XIX–XXI wiek)

Streszczenie

Rosyjską i radziecką obecność w delcie Dunaju można rozpatrywać z wielu perspektyw. W artykule wzięto pod uwagę dwa aspekty. Pierwszy to fizyczny dostęp do rzeki, który pozwala uzyskać status państwa nadrzecznego, a tym samym umożliwia w sposób bezpośredni decydowanie o losach jeśli nie całości, to własnego odcinka rzeki. Drugi dotyczy pozycji Rosji w komisjach rzecznych działających na Dunaju od 1856 roku, gdy rzeka ta została uznana za międzynarodową. Fizyczna i formalnoprawna obecność Rosji w delcie Dunaju trwała z niewielkimi przerwami przez ponad dwieście lat. W tym czasie Rosja odgrywała czynną rolę w kształtowaniu mapy politycznej tego regionu – uczestniczyła w tworzeniu nowych państw i określała ich granice, starając się jednocześnie promować swoją rację stanu w tym regionie. Rozpad Związku Radzieckiego i trwająca obecnie wojna rosyjsko-ukraińska postawiła pod znakiem zapytania rosyjską obecność w delcie Dunaju. Celem artykułu jest wskazanie najważniejszych etapów rosyjskiej ekspansji nad dolnym Dunajem.

Słowa kluczowe: Rosja, ZSRR, Federacja Rosyjska, delta Dunaju, Besarabia, Komisja Dunajska